

Знак «Доблесть і честь»

Становлення та розвиток відомчої нагородної системи Міністерства оборони України

Володимир Лазаренко (Київ)

В основу цієї публікації покладено архівні матеріали Луїса Івановича Матяша та особисті дослідження автора.

23 травня 1995 р. начальник Головного управління кадрів Міністерства оборони України генерал-лейтенант Г. Д'ячук у своїй доповіді Віце-прем'єру, Міністру оборони України В. Шмарову вніс пропозицію про заснування нагород Міністерства — відзнаки «Військової доблесті і честі», медалей за вислугу «За бездоганну службу» та «Ветеран військової служби», які передбачалося заснувати Указом Президента України.

Розробити та подати ескізи нагород від Міністерства оборони України було доручено архітектору-дизайнеру Луїсу Івановичу Матяшу. 9 червня 1996 р. художник розробив 10 ескізів (рис. 1). 13 червня замовник відібрав та схвалив необхідні варіанти, а 16 червня художником зроблено у графіці два варіанти медалі «За бездоганну службу», «Ветеран військової служби» та знака «5 років Збройних Сил України» для гравера.

17 липня художником зроблено фото ордена «Доблесть і честь» у масштабі 1:1, а 23 липня закінчено у кольорі два варіанти стрічки до знака «Доблесть і честь» (рис. 2).

20 липня було виправлено розміри всіх трьох зразків нагород, а 25 липня відібрані зразки у кольорі Луїсом Матяшем були передані Начальнику Управління відділу нагород ГУК МО України Миколі Івановичу Курячому для показу В. Шмарову.

27 липня 1996 р. В. Шмаров затвердив ескізи ордена «Доблесть і честь», медалей «За бездоганну службу» трьох ступенів, «Ветеран військової служби» та ювілейного знака «5 років Збройним Силам України».

Незатверджений ескіз ордена «Доблесть і честь» (рис. 3) художником Луїсом Матяшем побудовано на основі чотирипроменевої зірки, на взаємно перпендикулярних осях розміщено чотири стародавніх щити слов'янської форми — символи захисту держави, таке їх розміщення надає ордену форми хреста.

У проміжках між щитами розміщені пучки дубового листя. Наявність їх у військовій нагороді є виявом сили, могутності, мужності та доблесті. Щоб підсилити це значення, в ордені додатково застосовано так звані «емблеми, що говорять» — це стилізовані крила, морський якір та ракети. Центральна лаконічна композиція з цих атрибутів символізує мужність, доблесть і честь, які притаманні Українській армії як на суші, морі, так і в повітрі, оскільки це символи ВМФ, ВПС та сухопутних сил. У центрі ордену на круглому елементі-бляшці вигравіювано елемент державного герба тризуба, що підтверджує приналежність армії державі та захист її інтересів. Дві лаврові гілки у нижній частині круглого елемента — це емблеми військової слави і честі.

Чотири щити, що утворюють основу ордена «Доблесть і честь», вкриті блакитною емаллю — колір миролюбства, справедливості, честі, чесності та бездоганності — всі ці якості повинні бути притаманні народній армії. Такий колір щитів викликаний ще й бажанням демілітаризації та відсутності мілітаристичних прагнень нової держави.

Орден з усіма атрибутами виконано із сплаву металів з посрібненням, що підкреслює чистоту та мужність як армії, так і нагородженого. Колір девізного кільця — червоно-малиновий — данина героїчному часу українського військового життя.

Затверджений ескіз відомчого ордена Міністерства оборони України «Доблесть і честь», розроблений художником Луїсом Матяшем, має хрестоподібну форму (рис. 4). У центрі ордена медальйон з девізом «Доблесть і честь», окільцьований золотим лавровим вінком. По вертикальній осі ордена розміщено меч. У проміжках між щитами знаходиться тризуб, що повторюється чотири рази. Крила хреста мають куполоподібну форму — таке

рішення символізує соборність України.

Чотиристоронне розміщення тризубів символізує всебічну турботу та захист військовослужбовців державою. Меч, спрямований вістрям догори, свідчить про чисто військову нагороду та про те, що володар нагороди може активно діяти на військовому поприщі. Комбінований вінок з лавра і дуба символізує славу та силу військових сил. На реверсі вигравіювано порядковий номер вручення. Орден за допомогою гвинта та гайки кріпиться до одягу. Пір'їни хреста заліті темно-малиновою емаллю з біло-золотою окантовкою. Малиновий колір — данина героїчного минулого в українській військовій історії, білий колір — шляхетність та нейтралітет української армії. Золоті тризуби і вся окантовка ордену символізують силу, вірність та чистоту помислів.

Девіз — Доблесть і честь — виконано старослов'янським шрифтом, що надає нагороді історичну солідарність та значимість.

Призначений Міністр оборони генерал-лейтенант А. Кузьмук продовжив розпочату справу свого попередника — затвердження відомчих нагород. До літа 1996 р. Міністерством оборони України було розроблено цілісну систему власних нагород з чотирьох найменувань. Відсутність на той час нормативно-правової бази для затвердження таких нагород з боку Міністерства оборони спонукало А. Кузьмука звернутися до Президента України щодо вирішення цього питання. Під час показу цих зразків голові держави Леонід Кучма вирішив їх включити у систему відзнак Президента України для нагородження представників усіх силових структур. Таким чином Указом Президента України від 5 жовтня 1996 р. система президентських відзнак поповнилася медалями «За військову

службу Україні» (розроблену Луїсом Матяшем у жовтні 1996 р.) та «За бездоганну службу». Медаль «Ветеран військової служби» керівником нагородного відділу Адміністрації Президента В. Куценко була відкинута, щоб не повторювати радянський досвід (йдеться про медаль «Ветеран Вооруженных Сил СССР»).

Через фактичне вилучення Президентом України у Міністерства оборони України медалей «За військову службу Україні», «За бездоганну службу», «Ветеран військової служби» система заохочувальних відзнак міністерства була із самого початку знищена і її подальший нормативний розвиток опинився під сумнівом. Тим не менше, ініціатива Міністерства оборони дала поштовх у вирішенні питання про відомчі нагороди в цілому.

18 листопада 1996 р. було підписано Указ Президента України № 1094, згідно з яким міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади було надано право затвердження відзнак для заохочення працівників за значні трудові досягнення відповідно до галузі чи сфери діяльності. Цей указ дав можливість Міністру оборони України підписати 2 грудня 1996 р. наказ № 370 «Про заохочувальні відзнаки Міністерства України». Цим наказом було затверджено Загальні положення про заохочувальні відзнаки та окремо положення про відзнаки «Доблесть і честь», «Ветеран військової служби» і пам'ятний знак «5 років Збройним Силам України», а також їх опис.

У положенні про знак Міністерства оборони України «Доблесть і честь» говорилося:

1. Знаком Міністерства оборони України «Доблесть і честь» нагороджуються військовослужбовці та працівники Збройних Сил України.

2. Нагородження знаком Міністерства оборони України «Доблесть і честь» відбувається:

- за особисті заслуги у професійній підготовці, підтриманні високої бойової готовності військ, частин, підрозділів протягом двох і більше років;
- за освоєння в найменший строк нової бойової техніки;
- за мужність та відвагу, виявлені на навчаннях, маневрах, під час виконання своїх обов'язків несення служби та бойового чергування;
- за самовідданість та стійкість, виявлені за період проходження військової служби;

- за відмінні особисті показники у польовій, повітряній та морській виучці.

3. Нагородження знаком Міністерства оборони України «Доблесть і честь» відбувається за наказом Міністра оборони України (за особистим складом).

4. Позбавлення знака може бути проведено Міністром оборони України у зв'язку з обвинувачувальним вироком суду, що вступив у законну силу.

5. Знак «Доблесть і честь» під час носіння розміщується праворуч на грудях нижче державних нагород України.

6. Знак вручає особисто Міністр оборони України.

7. Нагородженому знаком «Доблесть і честь» надається право вступу у вищий військово-навчальний заклад поза конкурсом.

8. Знак «Доблесть і честь» та посвідчення до нього після смерті нагородженого залишаються у його сім'ї для збереження.

Знаки мають два різновиди, які відрізняються один від одного зовнішнім виглядом. Їх виготовляли на двох підприємствах України: 1-й тип (державне підприємство «Монетний двір», рис. 5) має на реверсі два штифти та 2-й тип (рис. 6) має чотири штифти (виготовлено спеціально для колекціонерів на заводі «Гарант»).

Разом із знаком нагородженому вручалось посвідчення до нього Міністерства оборони України встановленого зразка, яке являло собою книжку з картону, обтягнену коричневим ледерином. На лицьовому боці у верхній частині розміщено герб України. Під ним напис у чотири рядки українською мовою: ПОСВІДЧЕННЯ до відзнаки Міністерства оборони України. Герб України і написи виконано золотистою фарбою. У внутрішній частині посвідчення на форзаці на першій сторінці по центру розміщено водяний знак герба України. На другій сторінці форзацу чорною фарбою повтор напису, нанесеного на обкладинці, у нижній частині посвідчення розміщено

ЗАТВЕРДЖЕНО
наказом Міністра оборони
України від 02.12.96 № 370

ОПИС

відзнаки Міністерства оборони України «Доблесть і честь»

Відзнака Міністерства оборони України «Доблесть і честь» виготовляється із томпака і має форму хреста, промені якого зроблені у вигляді цитів темно-червоного кольору з малиновим відтінком.

Кожен щит по периметру має бортик з білої емалі, а між щитами розташовані чотири однакові за розмірами позолочені малі Державні Герби України.

Верхній та нижній щити перетинає посріблений меч вістрям вгору.

У центрі відзнаки розташований лаврово - дубовий вінок, посередині якого на білому фоні золотими літерами написано «Доблесть і честь».

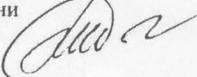
Всі зображення та написи рельєфні.

Розмір знака між протилежними кінцями хреста - 50 мм.

На звороті відзнаки розташований штифт з гайкою для прикріплення відзнаки до одягу та номер відзнаки.

Орденська планка до відзнаки «Доблесть і честь» виготовляється із шовкової муарової стрічки темно-малинового кольору, на якій є три поздовжні жовто-блакитні смужки, одна посередині та дві по обидва боки шириною 2 мм. Розміри колодки: 12 мм висотою та 28 мм шириною.

Начальник Головного управління кадрів
Міністерства оборони України
генерал-лейтенант

 Г. ДЯЧУК

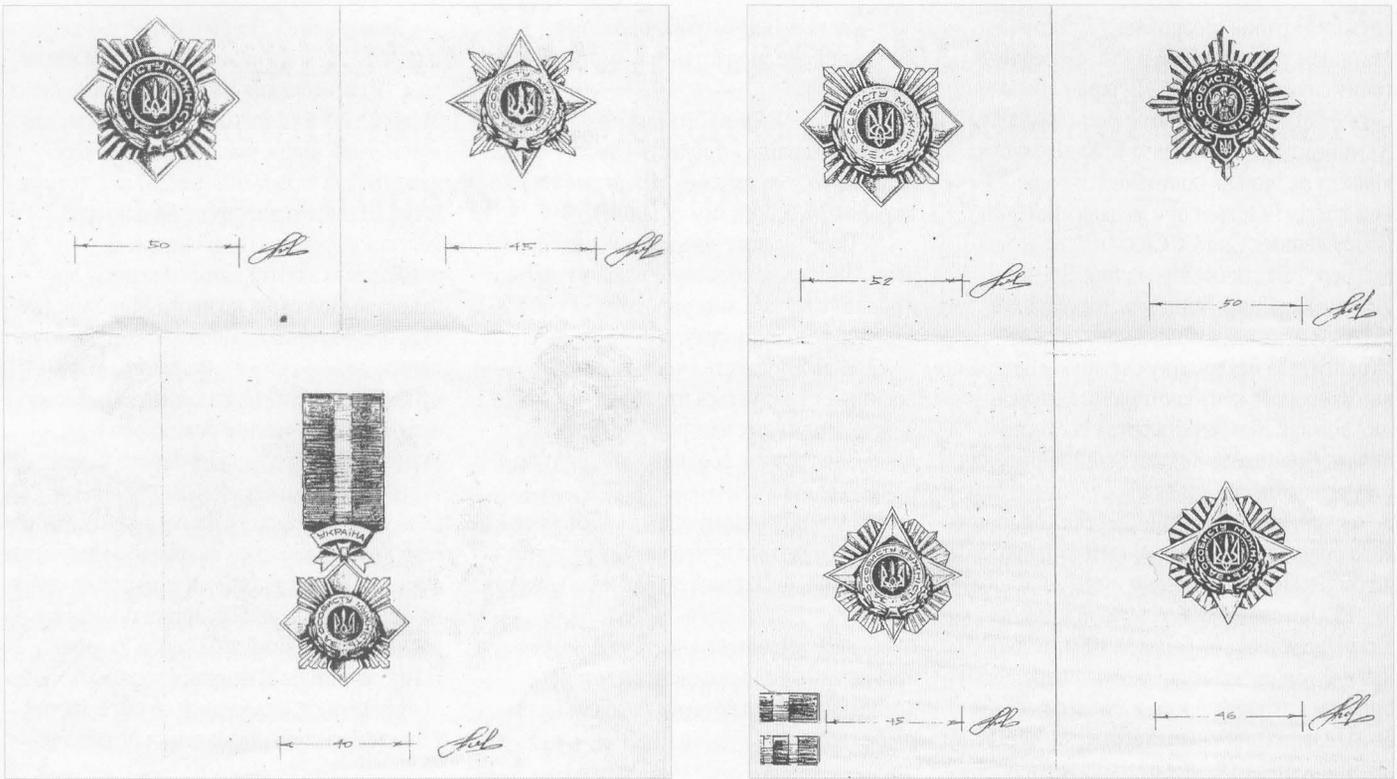
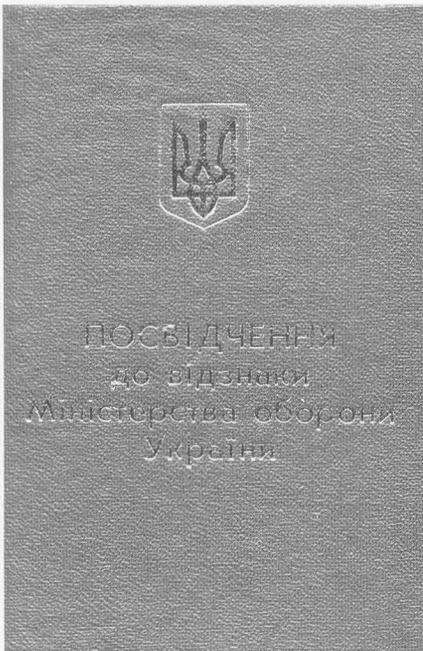

Рис. 1. Ескізи нагород від Міністерства оборони України, розроблені Л.І. Матяшем

знак номера і шість цифр. На третій сторінці у центрі розміщено три рядки для зазначення прізвища, ім'я та по батькові нагородженого. На четвертій сторінці у верхній частині посвідчення напис українською мовою: Нагороджений(а). Нижче розміщено три рядки для зазначення найменування нагороди (вписувалась

у посвідчення від руки). Ще нижче текст: Знак №. Нижче текст: Міністра оборони України. Під ним від руки вписано військове звання, підпис та розшифровка прізвища. Під ним текст: Наказ Міністра оборони України від «...» 19..... р. Посвідчення скріплено червоною моткою печаткою Міністерства оборони

України. На останній сторінці посвідчення розміщено вісім рядків. У нижній частині зазначено підприємство-виробник: ПК «Україна». Зам. 6-3184. 1996. Усі написи виконано чорною фарбою на папері з водяними знаками, у центрі аббревіатура МОУ. Існує й інший тип посвідчення з підписом Міністра оборони України А. Грищенка.

Посвідчення до відзнаки «Доблесть і честь», 1-й тип.

Рис. 2. Стрічка до знака «Доблесть і честь».

Рис. 3. Незатверджений ескіз знака «Доблесть і честь».

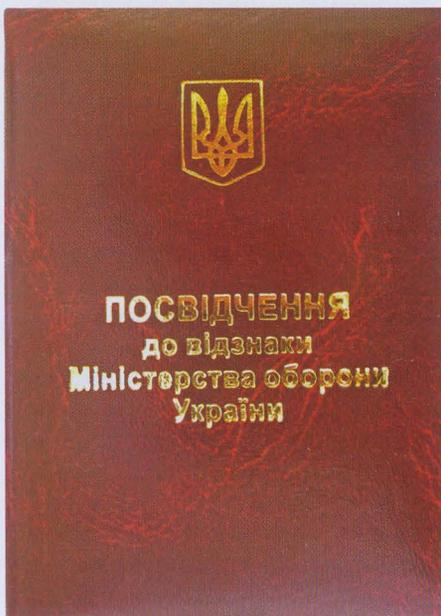
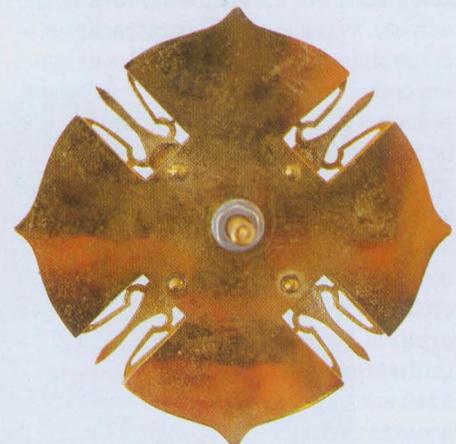
Рис. 5. Знак «Доблесть і честь», 1-й тип, виготовлено на Монетному дворі.

Рис. 4. Затверджений ескіз знака «Доблесть і честь».

Рис. 6. Знак «Доблесть і честь», 2-й тип, виготовлено заводом «Гарант».

Посвідчення до відзнаки «Доблесть і честь», 2-й тип.